

Nr 1117

Av herr Ullsten m. fl., i anledning av skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående riksdagens lokalfrågor på längre sikt m. m.

Formerna för riksdagens arbete har ändrats avsevärt sedan vi fick vår gällande riksdagsordning. Den ökade arbetsbördan för enskilda riksdagsmän har bl. a. lett till en ökad efterfrågan på lokaler, arbetsrum, sammanträdesrum etc. Att det nuvarande riksdagshuset i dessa avseenden inte motsvarar ens lågt ställda krav är var och en medveten om. I samband med genomförandet av författningsreformen har dessa frågor fått en särskild aktualitet då den nya riksdagen för sina plenarsammanträden måste söka sig till nya lokaler. Att man i detta sammanhang samtidigt i största möjliga utsträckning vill tillmötesgå andra krav på utrymmen m. m. är självklart.

Under en avsevärd tid framöver kommer riksdagens lokalfråga som bekant att lösas provisoriskt genom en av Stockholms stad genomförd nybebyggelse vid Sergels torg.

Riksdagen beslöt den 31 maj 1968 att uppdraga åt förvaltningskontorets styrelse att, mot bakgrund av de förslag byggnadsstyrelsen framlagt och som redogörs för i bl. a. styrelsens skrivelse till riksdagen av den 25.2.1969 ang. »Riksdagens lokalfrågor på längre sikt m. m.», ytterligare utreda riksdagens lokalfrågor på längre sikt och utarbeta program för en arkitekttävling.

Tre huvudalternativ har penetrerats, dels alternativ 1 innebärande en ombyggnad av det nuvarande riksdagshuset, dels alternativ 2 innebärande en nybebyggelse på Helgeandsholmen, dels slutligen alternativ 3 innebärande nybebyggelse på Nedre Norrmalm. I alternativ 3 finns dessutom tre underalternativ med olika utsträckning i rummet.

När frågan nu ånyo aktualiseras i riksdagen har den dessförinnan varit föremål för en omfattande behandling inom Stockholms stad, vilken resulterade i att stadsfullmäktige den 27 januari 1969 med 50 röster mot 39 beslöt att rekommendera riksdagen att fastställa ett tävlingsområde som på Nedre Norrmalm i norr begränsas av Jakobsgatan. Detta skulle utesluta två av de tänkta förslagen inom ramen för alternativ 3, nämligen de som kallats 3 b och 3 c.

När riksdagen nu går till förnyad prövning av denna fråga är det väsentligt att en rad olika synpunkter beaktas varvid särskilt bör nämnas angelä-

genheten av att riksdagshuset blir funktionsdugligt samt hänsynen till stadsbilden.

Stockholms stads byggnadsnämnd har den 28 november 1968 uttalat att det finns skäl som talar för att man hittills snarare underskattat än över-skattat riksdagens behov av lokaler såväl för enskilda riksdagsledamöter som för riksdagens centrala förvaltning. Detta är ett mycket allvarligt problem som reser en rad frågor. Är det t. ex. rimligt att tänka sig att en ombyggnad av det nuvarande riksdagshuset, det s. k. alt. 1, skulle kunna komma att tillgodose utrymmeskraven? Är det vidare rimligt att tro att en nybyggnad på Helgeandsholmen skulle kunna ske i en sådan skala att den väl smälte in i omgivningen? Svaren på sådana frågor är av en avgörande betydelse för vilka förutsättningar man vill ge de tävlande arkitekterna. Stadsbyggnadsdirektör Göran Sidenbladh, Stockholm, framhåller i ett tjänsteutlåtande av den 19 november 1968 bl. a. följande: »Om tävlingen skulle begränsas till att omfatta endast Helgeandsholmen, måste man riskera att nya krav på utredningar angående riksdagens förläggning till Norrmalm kommer att resas sedan tävlingen avslutats.»

Denna farhåga har starkt stöd i de slutsatser som byggnadsstyrelsen drar i sin utredning Riksdagens hus efter att ha vägt utrymmes- och stadsbildskrav mot varandra: »Optimerar man funktionsegenskaperna får man göra betydande avsteg från de uppställda önskemålen beträffande stadsbilden. Tillgodoser man dessa stadsbildsönskemål försämras funktionsegenskaperna.»

Därtill kommer att det lokalprogram som hittills förutsatts böra gälla för det nya riksdagshuset enligt mångas mening är alltför otillräckligt. Sålunda kan det med fog antas att riksdagen kommer att vara ovillig att acceptera att ledamotsrummen i det permanenta huset blir mindre än i det provisorium som man flyttar in i 1971. I lokalprogrammet anges ledamotsrummens yta till 12 kvm, medan rumsytan i provisoriet varierar mellan 14 och 19 kvm. Det kan också förmodas att kraven på utökad individuell sekreterarservice och på gruppkansliernas storlek kommer att fortsätta att växa. Några möjligheter att tillgodose denna expansion på Helgeandsholmen finns inte, och garantier för att riksdagen i en framtid skall kunna få ta i anspråk kringliggande byggnader har inte getts. En sådan lösning stöter också på betydande tekniska problem, eftersom det förutsätter byggande under grundvattennivån. »Sådant byggande», skriver byggnadsstyrelsen i sin utredning, »förutsättes därför komma i fråga endast i undantagsfall.» Slutligen kan nämnas att riksdagens förvaltningskontor inför eventualiteten av att riksdagshusets slutliga plats blir Helgeandsholmen tvingats fatta beslut om att riksdagsbiblioteket skall förläggas utanför riksdagshuset.

Slutsatsen av dessa uttalanden måste bli att det ligger en uppenbar fara både för stadsbilden och för riksdagshusets funktionella utformning i att begränsa tävlingsområdet till Helgeandsholmen.

Riksdagshusets exteriör måste anpassas till en mycket känslig stadsbild. Alternativ 1, d. v. s. en ombyggnad av det nuvarande riksdagshuset, innebär därvid ingen ändring av nuvarande förhållanden. Att en lösning enligt alternativ 2, en nybyggnad på Helgeandsholmen, skulle stöta på stadsbildsmässiga svårigheter torde stå klart. Sålunda har anförts att man av hänsyn till stadsbilden inte kan placera riksdagens stora byggnadsvolymer där utan väsentliga inskränkningar i program- och funktionskrav. Stockholms skönhetsråd har framhållit att det nya riksdagshuset, om de uppställda funktionskraven tillgodosågs, skulle ge upphov till en bebyggelse som genom sin massa och utbredning inverkade störande på de huvudmotiv i stadsplanen som man främst vill bevara: samspelet mellan Slottet och Gustav Adolfs torg liksom kontakten mellan Mälaren och Saltsjön. Också 44 petitionärer, alla med betydande kunskaper om och besjälade av en stor kärlek till staden, dokumenterad i åtskilliga artiklar och böcker, har i en skrivelse till Stockholms stadsfullmäktige påpekat att »en ombyggnad av det nuvarande riksdagshuset eller eventuellt nybyggnad på Helgeandsholmen skulle bli för stadsbilden särskilt olycklig».

Alternativ 3 a skulle på ett mycket markant sätt förändra stadsbilden genom den föreslagna långa obrutna fasaden mot Gustav Adolfs torg. Denna fasad skulle skära av både Malmtorgsgatan och Regeringsgatan. De alternativ som från stadsbildsmässig utgångspunkt framstår som mest tillfredsställande är 3 b och 3 c. Detta har framhållits från flera håll, bl. a. av de nämnda petitionärerna.

Vad som är väsentligt i detta sammanhang är att arkitekttävlingen inte begränsas så att lösningar som tillgodoser funktionskraven blir otänkbara ur stadsbildsmässig synvinkel. Resultatet kan i så fall komma att bli att riksdagen under en mycket lång tid kommer att stanna kvar vid Sergels torg.

Det har i detta sammanhang gjorts gällande att riksdagen inte borde sätta sig över kommunens rätt att besluta i sina egna planfrågor (det s. k. kommunala planmonopolet). Mot detta kan anföras dels att en stor minoritet i Stockholms stadsfullmäktige önskade att arkitekttävlingen skulle omfatta samtliga alternativ, dels, och framför allt, att Stockholms stads byggnadsnämnd, som är den instans som närmast har att svara för stadens planväsende, förordat ett tävlingsområde som sträcker sig upp till Herkulesgatan. Vidare kan anföras att det här endast är fråga om att få så många alternativ som möjligt belysta i syfte att ge planmyndigheterna bästa möjliga underlag för en framtida bedömning var ett riksdagshus lämpligast kan inplaceras i stadsbilden.

Det finns visserligen exempel på att olika statliga myndigheter både i Stockholm och annorstädes byggt utan att stadsfullmäktige dessförinnan beslutat godkänna stadsplan. Det ligger nära till hands att erinra om att det nuvarande riksdagshuset aldrig inlagts i någon stadsplan. Modernare exempel är Tre Vapen på Gärdet och tekniska högskolan i Lill-Jans skogen. Detta

sätt att bygga hör emellertid till undantagen, och i de flesta fall har de statliga organen och respektive stad träffat avtal och godkänt stadsplan innan bygget satts i gång. Det är vår uppfattning att man i fråga om det nya riksdagshuset skall förfara på detta sätt. Riksdagen och staden bör vid lämplig tidpunkt förhandla om den lösning man vill genomföra, och denna förhandling bör leda till en av stadsfullmäktige godkänd stadsplan.

Självklart kan en sådan stadsplan komma att innebära stora åtaganden för staden, bl. a. förutsätta ändringar av tidigare planer och påverka värdet av de åtaganden som staden hittills gjort.

Det bör dock som ovan angivits understrykas att något enigt avvisande av ändringen i stadens föreliggande cityplan icke skett vare sig från experternas eller förtroendemännens sida. För att få en allsidig belysning av möjligheterna att ge riksdagen bästa möjliga villkor för arbetet i framtiden synes därför tävlingsområdet böra utsträckas till att omfatta sydligaste delen av Norrmalm fram till en linje ungefär i Herkulesgatan. Det är alltså icke nu fråga om att binda vare sig riksdagen eller Stockholms stad för någon viss lösning, utan syftet är blott att den tid och de kostnader som en tävling kräver kommer till bästa möjliga användning. I den diskussion som föregick stadsfullmäktiges beslut av den 27 januari 1969 belystes bland annat konsekvenserna för stadens cityreglering av att tävlingsområdet skulle få en sådan omfattning.

Det föreligger fullt klart att ett alternativ i överensstämmelse med principlösningen 3 c icke går att förena med den pågående planeringen. En tävling kan emellertid komma att visa att det finns andra möjligheter än 3 a och 3 b. Man synes därför icke nu i diskussionen alltför mycket binda sig vid dessa angivna lösningar utan kunna vänta sig många möjligheter i det fall tävlingsområdet utsträcks till Herkulesgatan. Man måste då för de tävlande uppställa vissa villkor som gäller för att nybebyggelse skall kunna anslutas till projekt omedelbart utanför tävlingsområdet. Dessa villkor finns angivna i en PM av den 14 januari 1969, upprättad av Stockholms stadsbyggnadskontor:

»1. En källarvåning för ca 600 parkeringsplatser läggs under bebyggelsen norr om Herkulesgatan, medan ungefär samma antal bilplatser i samband med en tävling skall inlösas i området söder om Herkulesgatan.

2. T-banestationen ges en permanent anslutning till gallerian. Anslutningens stadard får inte göras sämre under tiden för nybebyggelse söder om Herkulesgatan. Spärrhallen skall även kunna anslutas västerut och söderut med gångkontakter under gatorna.

3. Parkeringsinfarter och försörjningsinfart, vilka skall betjäna området norr om gränsen, måste förläggas söder om gränsen såväl från Regeringsgatan som från Brunkebergstorg. Dessa kommer att utgöra tekniska restriktioner vid utformningen av bebyggelsen söder om gränsen.

4. En körtrafikförbindelse med i princip den funktion och kapacitet och det läge som anges av Jakobsgatan i City 67 måste anges som en restriktion vid utformningen av bebyggelsen söder om gränsen.

Av detta framgår att alternativet med tävlingsområdets nordgräns förslagd till Herkulesgatan kan inarbetas i den pågående Nedre Norrmalms-regleringen.

Sammanfattning

Det är givetvis omöjligt att på detta tidiga stadium och innan arkitekt-tävlingen ens ägt rum avgöra vilket alternativ som är det bästa. Alla alternativ har otvivelaktigt såväl för- som nackdelar. Vad som emellertid tycks stå klart är att det ligger en uppenbar fara i att begränsa tävlingsområdet till Helgeandsholmen. Starka tvivel har rests mot att lösningar inom ramen för alternativen 1, 2 och 3 a kan komma att tillgodose de krav som måste ställas på en modern parlamentsbyggnad. Genom att utvidga tävlingsområdet kan ett bättre underlag för framtida beslut skapas. Därmed har ingen lösning skett till något av de alternativ som byggnadsstyrelsen skisserat; man har endast vidgat möjligheterna att skapa ett riksdagshus som kan tillgodose de anspråk vi har på detta.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen med anledning av styrelsens för riksdagens förvaltningskontor skrivelse den 25.2.1969 måtte besluta att program för en arkitekttävling om riksdagens hus skall avse förslag till riksdagshus enligt i princip något av alternativen 1, 2, eller 3 i byggnadsstyrelsens utredning Riksdagens hus.

Stockholm i mars 1969

Ola Ullsten (fp)

Bengt Wiklund (s)
i Härnösand

Alf Wennerfors (m)

*Staffan Burenstam
Linder (m)*

Anders Björck (m)
i Nässjö

Per Ahlmark (fp)

Bengt Börjesson (cp)
i Falköping

Eric Krönmark (m)

Erik Tobé (fp)

Cecilia Nettelbrandt (fp)

Johannes Antonsson (cp)
(cp)

Georg Åberg (fp)

Bengt Sjönell (cp)

Daniel Wiklund (fp)
i Stockholm